

Ювілеї. Дати

УДК 821.161.2-1:808.1Д.Павличко
DOI: 10.31471/2304-7402-2024-20(74)-487-506

ДМИТРО ПАВЛИЧКО: «НАРОДЕ МІЙ, ДИТИНО ЯСНОЧОЛА...»

Ольга Слоньовська

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
e-mail: olga.slonovska@ukr.net

Мета. Окреслити грані таланту Дмитра Павличка; дати оцінку поетичній спадщині митця,

Постановка проблеми. Встановити, настільки Дмитрові Павличку вдалося реалізувати свій талант в умовах тоталітарної системи й незалежної України.

Дослідницька методологія. Герменевтика, постколоніальна критика, компаративістика.

Стан дослідження. Про творчість Д. Павличка є ряд цікавих статей, зокрема Бернадської Н. «Дмитро Павличко: основні віхи життя і творчості», Мельничука Б. «...Мислитель, достойний продовжувач Івана Франка, каменяра нової доби», Радька Г. «Сонетарій Дмитра Павличка в українському та світовому просторі», Слабошпицького М. «Осінь патріарха», а також передмови до Павличкових книг Миколи Жулинського «Відчайдушний голос українського болю», Тараса Салиги «Слово про Дмитра Павличка». Проте розлогого цілісного дослідження життєпису і творчості митця поки що не існує.

Результати. Визначити роль і місце Дмитра Павличка в когорті шістдесятників.

Ключові слова: Поезія, кіносценарії, пісні на вірші, громадянська і патріотична лірика, випробування славою, катарсис.

Дмитро Павличко – непересічна постать у когорті шістдесятників, поет, літературознавець, перекладач, політик, ненаситний трудоголік, невтомний працелюб, надзвичайно цікава особистість. Його внесок в українську літературу титанічний. Водночас є багато неоднозначних моментів у життєписі цього митця, які також не можна пропускати повз увагу. Тільки всебічний аналіз життя і творчості Д. Павличка може гарантувати належний літературознавчий результат. Тож розглянемо основні віхи його життєпису й творчої реалізації.

Як відомо, до 150-літнього ювілею від дня народження Тараса Григоровича Шевченка есересерівські клерки (однозначно з метою монолітизації України в «дружніх» обіймах «народів-братів») вирішили дозволити вихід на екрани усього СРСР кінокартини про Тараса Шевченка, якою виявився знаковий «Сон» (1964) з Іваном Миколайчуком у головній ролі. Сценарій цього фільму долею судилося написати Дмитрові Павличку, і цим певною мірою забезпечити зняття з себе негласного нагляду КДБ і навіть спричинити власний переїзд на постійне проживання до столиці. Квартира у столиці виявилася своєрідним авансом поетові за його службу, й ідеологічний апарат був певний, що знехтувати цим надалі Павличко не мав права. Проте насправді, а головне – на перспективу не таким уже слухняним й послужливим проявив себе поет.

Як кіносценарист, Дмитро Васильович став гідним продовжувачем справи Олександра Довженка у жанрі поетичного кіно. Ще при житті титана він познайомився з ним особисто, коли в лютому 1954 р. у Москві в Колонному залі на честь 300-ліття Переяславської ради разом із П. Тичиною, В. Сосюрою, А. Малишком і П. Вороньком читав зі сцени власні поезії. Тоді О. Довженко нібито мимохідь звернув Д. Павличкові увагу на імпресіоністичну картину в холі, «де синя річка не шукала природної дороги серед жовтих гір» [7, с. 842], а на їхньому тлі виблискувала, як полотнище прапора. Пізніше Олесеві Гончару вдалося переконати Петра Шелеста у високохудожності «петлюрівського» [7, с. 837] кіносценарію Д. Павличка до фільму «Сон» про Тараса Шевченка і своєчасно пригасити штучно роздмухане українофобами полум'я ще до виходу кінокартини на екрани, оскільки це могло пожерти і фільм, і кіностудію імені О. Довженка, і навіть Василя Цвіркунова за його надто чесну і сміливу позицію патріота. Надалі Олесь Гончар, Микола Бажан і Андрій Малишко забезпечили Павличкові членство у Спілці письменників, хоча це виявилось далеко не простою справою. Чим же була викликана така увага й повага до Д. Павличка? Отже, потрібен екскурс у його мало не студентську молодість.

Як відомо, ще на перших порах перебування при владі Микити Хрущова Андрій Малишко за чаркою нещадно критикував «усю королівську рать»: Молотова, Маленкова, Кагановича, обзиваючим їх майстрами провокацій навіть у присутності того ж таки Микити Хрущова,

який Андрію Самійловичу особливо симпатизував. У Львові під час зустрічі з інтелігенцією Андрій Самійлович не на жарт розгнівався з причини російськомовного вітання його як столичного гостя львів'янами нібито від імені галицького титана, вигукнувши: «Куди подівся Львів Івана Франка? Раби, навіщо я вас визволяв?!». Павличко ці слова зустрів аплодисментами, а інструктор КЦ КПУ прошипів: «Малишків і Павличків наробимо хоч би й сотню!» [7, с. 835]. Це була відверта погроза невдовзі нещадно розправитися з обома. За ґрати, на щастя, тоді не ув'язнили жодного, але обох позбавили багатьох очікуваних привілеїв і негайно приспонукали вчителів та учнів чорнилом замалювати портрет Андрія Малишка у підручниках. Оберігаючи юного Д. Павличка, тоді ж Олесь Гончар порадив йому зайнятися перекладами, де менше «пасеться» цензура.

Вірш «Коли помер кривавий Торквемада» було вилучено з Павличкової збірки, яку «зарубала» цензура, проте шибенично сміливим автором знову ж таки вкладено в рукопис наступної – «Правда кличе», яка вийшла у Львові, хоч її практично моментально заборонили і ще не розкуплений тираж порізали на січку. Ставати в такому молодому віці, як тоді був Д. Павличко, в опозицію до КПРС, «Головліту» й КДБ було більш, аніж небезпечно. Як і не на жарт ризиковано було Василю Цвіркунову запропонувати саме Дмитру Васильовичу написати кіносценарій до фільму про Тараса Шевченка.

Олександр Білаш, який у кінокартину «Сон» переніс хори зі своєї опери «Гайдамаки», несподівано навіть для Дмитра Павличка також пішов ва-банк проти влади й запропонував його авторську пісню «Лелеченьки»¹ вкласти в уста українців-кріпаків у Петербурзі. Звернімо увагу: це було зроблено «у ті страшні дні, коли навіть слово "Україна" вимовляли пошепки» [7, с. 840]. Зі сценарію про молодого Тараса Шевченка фільм «Сон» почав дуже швидко «одягатися в живе тіло» сам собою, без жодних рекомендацій і настанов «згори». Врешті, навіть хоча російський актор Микола Губенко заявив, що погоджується грати роль Тараса, але тільки російськомовного (!), режисер тоді ще майбутнього фільму Володимир Денисенко обурено заявив йому: «До побачення!» – і розвернув актора обличчям до входних дверей. Українофоб образився, поїхав скаржитися у Москву – і з розбігу зробився міністром культури всього СРСР! А Київська кіностудія, звичайно, мала чекати на громи і блискавки.

По завершенню екранізації фільм «Сон» таки було озвучено російською мовою, але ж знімалася кінокартина українською, як, до речі, і майже всі інші тогочасні українські кінокартини, поки кіностудію очолював Василь Цвіркунов. До честі кіносценаристів, режисерів і акторів

¹ Згодом Олександр Білаш також написав музику на слова Дмитра Павличка до пісень «Два кольори», «Сибіряки», «Атака», «Віконце», «Явір і яворина» і багато інших.

варто сказати, що вони, скільки це було можливо, не поступалися питаннями власної честі й правами української мови. Проте після конфлікту з М. Губенком редакторсько-акторський колектив зажурився: відповідного актора на роль Тараса Шевченка знайти було не так просто! В. Денисенко згарячу порадив Д. Павличку спробувати себе в ролі Тараса. Але поет прекрасно розумів, що на таку знакову роль треба віртуоза, тому порекомендував студента-другокурсника Івана Миколайчука. Аргументація Дмитра Васильовича на користь Івана Миколайчука виявилася унікальною: «Його обличчя – це туга за свободою!» [7, с. 845], яка могла бути лише у реального Тараса Шевченка.

Дуже швидко кілька афоризмів із палких обговорень майбутнього фільму, як, наприклад, фраза польських революціонерів середини ХІХ ст., що її любив повторювати закоханий в Ліну Костенко студент московського Літературного інституту Ян-Єжи Пахльовський: «За вашу і нашу свободу!» – набрав нового, навіть крамольного, значення і зазвучав у Києві як пароль відчайдушно сміливого покоління шістдесятників.

Звичайно, таке демонстративне протистояння тоталітарній системі могло закінчитися великими неприємностями і для акторів, і для кінорежисера, і для Дмитра Павличка, і навіть директора кіностудії Василя Цвіркунова насамперед. Проте сталося диво: «Фільм "Сон" мав усі шанси не потрапити на екрани, якби не рятівна, надумана сцена з участю 23-літнього кріпака Тараса у похороні Пушкіна. Фільм переглянуло Політбюро ЦК КПУ на чолі з Петром Шелестом. Незважаючи на пісню Д. Павличка та О. Білаша "З далекого краю лелеки летіли" (земляки Тараса у Петербурзі співають "Висушила силу чужина проклята"), фільм пропустили, а Павличку й Денисенку дали грамоти Президії Верховної Ради» [7, с. 845]. Так, на екрани фільм справді вийшов російськомовним, що обурило навіть вожака українських комуністів у Канаді Петра Кравчука, але кінокартина мала таку позитивну енергетику, якої до неї не ще мав жоден радянський фільм

Дух фільму «Сон» настільки пройняв всіх присутніх, що відійти від емоцій актори, співаки, композитор, сценарист і режисер не могли тижнями. Щоб зняти рівень напруги, яка валила людей із ніг, спонукаючи до нових ризикованих звершень, О. Білаш запросив творчу групу полювати лося на Поліссі. Та коли табунчик лісових козуль вийшов із-поміж сосен на лісову галявину, композитор підхопився з глибокого замету й заволав, що особисто пристрелить кожного, хто підніме зброю на цих прекрасних звірят [7, с. 840]. Після такої істерики надалі полювати вже ніхто ні на яку звірину й не наважувався. Краса перемогла смерть.

Цього ж року, як нами вже було сказано, молода сім'я Дмитра Васильовича переїхала до Києва. Звідси відкривалися ширші обрії та більші можливості для Павличкової творчості. Та жилося поетові й тут саме так, як це лише було можливо в тоталітарній системі талановитому укра-

їнському митцеві. Тому як сповідь можна сприймати такі поетові рядки: «Не був я, Господи, безбожним / Але носив раба тавро» [14, с. 147]. Згодом Павличко також як сценарист долучився до зйомок кінокартини «Захар Беркут» (1972, режисер Леонід Осика) за повістю Івана Франка. При цьому він не покидав писати поезії, а в окремих рядках висловлював досить-таки крамольні думки. Так жартувати з державним монстром, образно кажучи, в ті часи було дуже небезпечно, ризиковано, насамперед як на перспективу відлучення від письменницької когорти взагалі шляхом унеможливлення друку в часописах і виходу у світ нових книг. То ж розглянемо бодай окремі моменти життєпису, без яких збагнути Павличкові компроміси неможливо..

Дмитро Васильович Павличко народився в галицькому селі Стопчатові 28 вересня 1929 р. у багатодітній родині. Цікаво, що дату народження батьки записали приблизно, бо заклопотані постійною тяжкою працею, й не пам'ятали її насправді. Мати казала Дмитрикові, що він прийшов у світ, коли копали картоплю. Дерев'яна простора хата Павличків стояла на узвишші, звідки було видно дуже далеко. Природа Стопчатова зачаровувала непроминущою красою, як і красвиди Шевченкових Моринців чи Франкових Нагуєвичів. У підгірському красивому селі серед високих снігів щороку лунали старовинні щедрівки й колядки, коло церкви на Великдень дівчата водили хороводи й співали веснянки, земляки грали буйні весілля, які мали виразний вигляд народної драми з усіма її ознаками, а Дмитрові ровесники й старше покоління в будень і на свята вдягались у барвисте гуцульське вбрання. Яскравий колорит гуцульського середовища пробуджував у душах підростаючого покоління любов до краси в усіх її проявах. І щоденна робота коло худоби й на полі, без якої жодна сільська родина – чи багата, чи бідна – й прожити не могла, теж була по-своєму красивою, хоча й тяжкою. Уже з п'яти літ Дмитрові довелося працювати й пастушком, і погоничем. Але свідомі батьки, попри сільські будні, бажали для всіх своїх п'яти дітей гарної освіти і світлої долі.

Василь Павличко, розумний і бувалий гуцул, чимало побачив на своєму віку. У часи Першої світової війни він утік із цісарської армії, тоді ж опинився як військовополонений у Києві. Якраз було проголошено УНР, і Павличко-батько, радів, що постає з небуття Україна, адже ще змалку був вихований на «Кобзарі» і жадав України як Великодня своєї душі. Навіть неграмотна Дмитрова мати весь «Кобзар» Тараса Шевченка знала напам'ять, ще в дошкільному віці його декламували й Дмитрові старші брати.

Талант до написання віршів майбутній поет перейняв дуже рано від рідної неньки, яка завжди виспівувала свої почуття у власних коломийках. Закінчивши науку в сільській школі, Дмитро Павличко вступив до Коломийської гімназії, де сумлінно студював німецьку та латинську,

із підліткового віку вже вільно володів польською, згодом легко опанував багато інших мов. Тодішні галицькі гімназії давали належні знання.

Освічений і національно свідомий, Василь Павличко безнастанно трудився. Навіть коли у Павличків згоріла хата, батьки думали насамперед не про дах над головою, а про школу для дітей, хоч мешкати родині тоді довелося у стайні, поки стягнулися на гідну їхнього становища в селі нову велику хату. Спочатку Дмитрик учився у польській школі в Яблуніві, хоч і виявився у класі єдиним українцем. І це при тому, що його батькові дирекція цього навчального закладу заявила, що коли він планує, аби тут вчився й молодший син, нехай старший атестує себе поляком. Власне, у юності в школі Дмитро Павличко перетерпів майже те саме, що раніше й Василь Стефаник у коломиїській гімназії. Якимось він навідріз відмовився читати вірш від першої особи, в якому повинен був себе назвати поляком. За це був покараний учителькою: отримав двадцять ударів по пальцях лінійкою. Пізніше в одному з віршів про цей випадок поет писав: «Учителька, тонка дочка майора, / Короткозора голуба змія / В червонім капелюшку мухомора – за столиком, а біля дошки – я... / А паничі сміються гнилозубо, / Дають мені з куточка помело, / І серце моє гупає, як бубон, / І тріскає від реготу чоло. // А пані в крик: "Із класу марш, русіне!"» [11, с. 99]. Сільський хлопчик, при звичаєній до тяжкої праці, як і герої Миколи Вінграновського у його геніальній «малій» прозі («Сіроманець», «Гусенятко», «Первінка»), тяжко переживав болями не тільки людей, а й домашніх тварин. У вірші «Прийшов купець з червоними очима» ліричному героєві доводиться вести на забій мале телятко й страждати від його смерті й туги корови з такою силою, що від цієї поезії на очі реципієнтам навертаються сльози: «Прийшов купець з червоними очима, / Щось на подвір'ї з батьком говорив, / А потім витягнув капшук з грошима / І за моє дитинство заплатив. // Я одягнувся у нову сорочку / І, сльози витираючи тихцем, / Потяг сумне теля на мотузочку / У чорну ятку за старим купцем. // Я бачив сонце, ніби ніж у крові, / Там, де в лісах кінчається земля, / І думав: "Що, ну, що скажу корові, / Коли вона питає, де теля?"» [11, с. 98]. Гроші, виручені батьками за телятко, в цій поезії стають страшною платою за дитинство ліричного героя. Містка метафора увиразнює муки сумління хлопчика, його велику душевну травму, оскільки це для батьків – необхідність якнайшвидше сплатити податки, а для нього особисто – жах сподіяного, вина перед корівкою, що не може заспокоїтися з причини втрати.

Власне високе призначення маленькій Дмитрик інтуїтивно відчував із ще зовсім юного віку. У вірші-баладі «У Косові на Івана» поет обігрує свою уявну зустріч із ватажком опришків Олексою Довбушем: «Гуцулія ярмаркує на храмі. / Каже Довбуш моїй мамі: / – Слава Ісусу Христу! / (А мене він очима п'є). / – Молодице, продайте мені це хлоп'є! – // А моя ненька, / Ще молоденька, / Заливається сміхом, цвіте: / Куме

Олексю! Дам вам його задурно, / Але най підросте!» [15, с. 190]. Стати опришком у літературі Павличкові випало аж у 90-і роки, коли він написав книги віршів «Ностальгія», «За нас!», «Не зрадь!», «Покаянні псалми», а також добрих два десятки виразно сатиричних віршів («Лист добродочинного виборця», «Набожні хахли», «Двісті тридцять дев'ять», «Закарпатські русини» «Дивлюсь на гордого Богдана» та ін.). Бунтівна вдача поета вчувається у багатьох його і раніше написаних творах.

Під час Другої світової війни гітлерівці поставили перед коломийськими гімназистами-підлітками високі вимоги: хто не вчиться на «відмінно» й «добре», той негайно їде «остарбайтером» у Німеччину на каторжні роботи. У ті часи коломийська гімназія була відгороджена від єврейського гето усього лише високим парканом із колючого дроту. Гімназисти, переважно здібні сільські діти, ризикуючи власним життям, перекидали єврейським ровесникам їжу, яку їм самим давали батьки, щоб вони поснідали на перерві: «Кидав хліб через колючий дріт. / А щоб він летів за темну страміль, / За баюру, де здіймався смрад, / Я прив'язував до хліба камінь / І метав його, немов снаряд... // І в сльозах вертався я до мами, / А вона казала: – О, не плач, / Камінь той, що полетів з хлібами, / Людям Бог оберне на калач!» [15, с. 36]. Зворушливим сюжетним віршем з цього ж таки циклу «Єврейські мелодії» є поезія «Діти» про переховування вдовою Марка Черемшини Наталкою Семанюк з величезним ризиком для себе самої двох єврейських малих хлопчиків під час німецької окупації. Також дуже драматичний своєю суттю вірш «Праведниця», в якому безіменна мати спонукає сина влаштуватися працювати поліцаєм, щоб вона могла, не викликаючи в німців підозри, переховати єврейських дітей. Син погоджується на ганебну посаду, але в перший день своєї служби закінчує життя самогубством. У кожній із поезій циклу «Єврейські мелодії» на передньому плані жертвна й благородна душа саме українського народу, представники й представниці якого свідомо йдуть на величезні ризики заради порятунку людей іншої національності.

У 1944 р. Павличкову родину спіткало велике горе: разом із кількома іншими сільськими заручниками німці розстріляли старшого Дмитрового брата Петра. Коло його домовини Дмитро Павличко уперше відбувся як поет. Згодом у поемі «Вогнище» від імені розстріляного брата він передав усі страждання згорьованої родини й історію появи своєї власної першої поезії: «А батько наш розкопував могили, / Все ще не вірячи, що сина вбили. / Він під землею розшукав мене, / Пізнав сорочку, полотно ляне, / По вишивці пізнав свою дитину, / Затоптану гестапівцями в глину. / Він змив з мого чола сльозами твань, / Благаючи: «Встань, мій синочку, встань!» / Він на руках мене виносив з ями / І плакав, ніби в дзвони бив, з нестями. / І наша мати впала, як зола, / На шлях під фіру, що мене везла. / Тоді ж і ти, вмираючи з розпуки, / Розв'язував

мені пробиті руки / Та все боявся, щоб колюча в'язь / У мертве тіло знову не вп'ялась. / Труну мені робили ви в stodолі, / Тоді почув ти вперше голос долі, – / Писав на ві'ку, плачучи тихцем, / Свій перший вірш столлярським олівцем» [11, с. 504 – 505]. Та й опісля події, що спричинила народження цього вірша, Дмитра чекали нові, не менш страшні випробування. Ліричний герой цього ж твору, в якому вгадується гімназист Дмитро Павличко, змагаючи від енкавєдистських побоїв і власного зневір'я у справедливість, у мареннях бачить Петра живим. І саме брат допомагає підліткові вистояти, адже катом виявляється перевертень, хахол Глібка (зрусифікований східний українець Глебка?). Старший переконує молодшого, що німцям служили ті ж самі, що служать совітам: «Швидкий на службі, наче кулет. / Він те робив, чим німці гидували, / Ув'язнених заводив у підвали, / В колючий дрiт засотував і бив, / Запам'ятай: мене той Глібка вбив! / Ти віриш в хресний шлях свого народу, / В його нескорену шляхетну вроду; / Я вірю теж, за той народ я вмер. / Та на відступника ти глянь тепер! / Згадай своїх катів. У Яблунові / Тебе товкли паркетини дубові, / У кров твою вмокали шомполи / Картавцев і Діденко – два хахли!» [11, с. 507]. Наводячи справжні прізвища катів-енкавєдистів, які особисто розстріляли десятки воїнів УПА й ні в чому не винних селян, поет піднімає проблему яничарства в контексті української нації середини ХХ ст.

Що цікаво, написаний значно пізніше цикл віршів Дмитра Павличка «Помайдання» стосувався подій Помаранчевої Революції, але вже й тоді інтуїція підказувала поетові, що до пролиття крові було зовсім близько. Інакше з якої б причини він згадав ніч арешту свого брата гестапівцями й мудру поведінку представників не набагато від нього старшого покоління, що рятували гімназистів ціною свого життя: «Я спав. Спав брат Петро, та серед ночі ложе / Збудили ліхтарем гестапівці німі. Шепнув мені мій брат: "Ти не журись, небоже, / До школи йди, а я за тебе вмру в тюрмі". / Був місяць золотий зі срібною бровою, / Ми шикувалися в смерековім яру. / Спартан сказав мені: "Віддай, дитино, зброю, / До школи йди, а я за тебе тут помру"» [11, с. 407]. Звинувачення гімназистів у участі в «дитячій сотні» було енкавєдистами шите білими нитками. Врешті, жодних доказів вони не мали, але не так вже багато й бракувало до розстрілу чи багаторічних сибірських таборів. На щастя, тоді для Дмитра Павличка усе завершилося більш-менш щасливо: він вийшов із тюрми живим і навіть фізично не покаліченим. Проте надалі радянська влада вбачала в здібному галицькому юнакові Дмитрові Павличку лише «бандерівця», «націоналіста» й «ворога народу», тому прокладати шлях у літературу йому апріорі було майже неможливо.

Вступ до Київського університету Павличкові кадебісти взагалі унеможливили, хоч Дмитро успішно склав іспити. У Львів юнак повертався на даху вагона, ризикуючи життям, але таки встиг подати вчасно

свої документи про складені вступні іспити у Києві й стати львівським студентом. Поезії навіть зовсім юного Дмитра Павличка вражали глибоким знанням життя (досить згадати його перший опублікований вірш «Дві ялинки» (1954)). Об'єднання східноукраїнських і західноукраїнських земель у 1939 році юнак і значно пізніше, навіть на початку 50-их, оцінював тільки позитивно: батько завжди твердив, що Україна має бути єдиною. Хвала радянській владі також не була випадковою: західні українці таки отримали право вчитися рідною мовою бодай у семирічних школах, появилися українською мовою книжки й підручники – заангажовані, звісно, але раніше не було й таких. Дмитро зіставляв своє власне дитинство, війну й студентську юність – і фіксував переваги нової доби. Ейфорія була оманливою, бо юність завжди романтична: «Його рання поезія, позначена соціальною гостротою, живиться враженнями з його дитинства, яке справді було підневільним і тяжким. Але, хоч та поезія хотіла бути щирою, вона звучала, як контраст до нібито вже вільної і щасливої радянської дійсності, а тому була фальшивою» [8, с. 7]. Тоталітарна система невимовно зраділа появі прокомуністичного Павличка. Заповідався новий Павло Усенко чи ще один приручений придворний Тичина. Закономірно, що юний поет потрапляє у «пастку свого роздвоєння» (Микола Жулинський). Звідси й недалеко до зради, про що свідчить Павличків вірш «Відповідь батькам», надрукований у газеті, як афішування своєї лояльності до радянської влади. Після прочитання цього твору батьком уголос, як згадують старожили Стопчатова, мати звалилася з тяжким серцевим нападом. Проте Дмитро Павличко таки зумів задушити в собі пристосування й раба. Хоча «вірний ленінець» Іван Грушецький, особистий друг Л. Брежнєва, начальник Політуправління Прикарпатського військового округу, який брав участь у придушенні опору бійців ОУН і проживав у центрі Львова, як вельможа, писав розгромні доноси Петру Шелесту на Павличка-поета, хоча Дмитру Васильовичу довелося скласти повноваження редактора журналу «Всесвіт», хоча були моменти, коли його ненавиділи з обох боків: національно свідомі за оди партії, комуністи – за патріотизм й прихований націоналістичний дух, і Павличко, як про подібне йдеться у вірші «Праведниця», готовий був хіба що пустити собі кулю в скроню. У циклі віршів «Покаянні псалми» ліричний герой, наприклад, щиро сповідається у власному еретизмі, відступництві: «Не був я, Господи, безбожним, / Але носив раба тавро, / Во ім'я правди словом ложним / Сквернив свої уста й перо. // Кормив я власним серцем звіра, / Щоб менше Україну жер, / І честь моя – страшна офіра – / Кричала, ставши на костер» [15, с. 147]. Митець атестує себе грішником, а власні гріхи – неспокутною виною, проте воскресіння Української держави в 90-их рр. впевнює його, що Бог не покинув Україну, а отже, й простив також і його особисто: «І в час, коли, здавалось, треба / Забуть Твої глухі врата, / Я бачив, як зійшов Ти з неба / І

нашу матір зняв з хреста» [15, с. 147]. Поет вірив у незнищенність рідного народу: «Україно, ти хмільна від Хмеля, / У твоїй крові – його сурма; Тим – його палаюча оселя / І труна, де спокою нема» [15, с. 182]. Точніше годі окреслити потужний менталітет, силу духу народу.

Успішно закінчивши Львівський державний університет імені Івана Франка, у 1953 р. Дмитро Павличко вступив до аспірантури, активно взявся за написання кандидатської дисертації. Літературознавчі праці (наприклад, про Андрія Малишка «Сонця і правди сурмач» і про Максима Рильського «Для нас і для майбутніх часів») цього митця однозначно засвідчують, що він міг стати провідним науковцем, але поезія (а вона завжди була на чільному місці) потребувала все більше часу. Свого часу Д. Павличко працював у журналі «Жовтень» під керівництвом Григорія Тютюнника, навіть завідував відділом поезії в цьому часописі. Коли в 1953 р. вийшла перша збірка поезій «Любов і ненависть», Дмитра Павличка прийняли до Спілки письменників. У наступні роки доволі рясно виходили друком його інші книги, серед яких і збірка поезій «Правда кличе» (1958) зі знаменитою поезією «Коли помер кривавий Торквемада». Так, ця поетична збірка мала червону обкладинку й розпочиналася циклом «Ленін іде» – типовим «паровозом» до всієї книги, але ж інакше тоді не komponувалася жодна збірка поезій. Проте саме в ній прозвучало й грізне звинувачення, яке зривало маску з тоталітарної системи і насамперед «вождя всіх часів і народів» та його нічим не кращих наступників. Адже під іменем зловісного середньовічного іспанського інквізитора у вірші «Коли помер кривавий Торквемада» (1955) легко вгадувався червоний деспот Сталін. У цьому ж вірші також пролунало безстрашне попередження довірливим потенційним жертвам радянської тоталітарної системи: «здох тиран, – але стоїть тюрма» [11, с. 51]. Навіть уже будучи автором неперевершених за популярністю пісень, Дмитро Павличко, образно кажучи, постійно ходив краєм леза. Наприклад, коли Олександр Білаш поклав на музику його вірш і народилася пісня «Два кольори» (1964), та ще й миттєво полюбилася народові, пильна компартійна цензура побачила в поєднанні червоного й чорного – кольорів народної вишивки – не що інше, як «бандерівський прапор».

Поезії на захист української мови Дмитра Павличка щоразу дратували «Головліт» до оскаженіння. Микола Жулинський справедливо зауважує: «Вірш "Що мова? Одежина й годі", в якому адептів політики асиміляції поет іменує клоунами "від ніг до голови", понад три десятиліття не міг потрапити до жодної з виданих Д. Павличком книжок; публікація ж інших трьох віршів "мовного" циклу разом із усіма іншими творчими "гріхами" поета спричинилася до негайної заборони книжки, в якій їх оприлюднено, а сам Павличко стає об'єктом "принципових партійних оцінок" під грифом "Таємно" та "Цілком таємно"» [8, с. 9.]. Звісно, не одного Павличка так «стерегли», але його таки «тримали під ков-

паком» особливо пильно й старанно! Ще б пак: «западенець», «бандерівець», «націоналіст»! Подібно до Іван Дзюби, Дмитро Васильович, як резюмує М. Жулинський, «намагається... зробити своїм "союзником" у цьому герці з партократами самого їхнього бога – Володимира Леніна», наводячи факт, що у кабінеті Ілліча "стоїть словник української мови Бориса Грінченка"[8, с. 9.]. Але ж ні офіцерна з КДБ, ні «людозвірі» з «Головліту» не були настільки наївними, щоб не збагнути, що Павличко потай насміхається з них, користуючись їхніми ж козирями. Що доводилося пережити Павличкові у моменти викликів у КДБ, він уже не розповість, як не бажають розповідати й інші, кому доводилося в тому лігві побувати. «Чому?» – обурено вигукнуть сьогоднішні сміливці заднім числом. А тому, що під час таких візитів у «контору глибокого буріння» навіть найсміливіша людина почувалася зв'язаним зайцем – протиставити кадебістам щось було практично неможливо, захистити себе, поскаржитися – теж найменшого шансу: кадебісти могли по-садистськи вбити сокирою по голові, як Аллу Горську, а ще раніше – Ярослава Галана; повісити, як Володимира Івасюка, узагалі безслідно знищити сліди свого злочину, вкинувши труп замордованої людини у каналізацію, шурф шахти, закопати тіло в лісі. Скажемо тільки, що при розвінчанні подібного явища непокори чи непослуху кадебісти карали «схоплених на гарячому» немилосердно – і не треба творити жодних ілюзій про якесь там верховенство права. Микола Жулинський іменує Дмитра Павличка центавром із головою бога і тулубом коня. Це дуже влучне порівняння, якщо взяти до уваги, що поет «перевершує самого себе як пізнавач глибин людського духу» [8, с. 24.]. Так, Дмитро Павличко не співрівний Ліні Костенко у її амазонському стоїцизмі, але призначення митця й він виконав сповна, а за всі свої відступи, переступи й компроміси розплатився перед жорстокою долею сповна. Двічі за те саме нікого ж не судять! Будьмо справедливими.

У 1977 р. за книгу вибраного, яка вийшла під назвою першої поетової збірки – «Любов і ненависть», Дмитрові Павличку вручили Державну премію імені Т. Шевченка. Із нинішньої точки зору до цієї книги можна мати чимало претензій. Тільки не треба забувати, які то були часи й чому, як навмисно, Шевченківський комітет тоді постійно присуджував високу нагороду саме за ущербні, художньо слабкі книги талановитих митців. Таким чином письменників уже не «приручали», а нахабно принижували. «...На початку сімдесятих, коли серед українських "шістдесятників" накреслився недвозначний колабораційний "ухил", яскраво маркований виходом у світ пріснопам'ятної Драчевої "Кореня і крони" з наступною державною (Шевченківською) премією (за відверто найгіршу книжку!), в нашій літературній громаді по обидва боки океану остаточно склалася й непохитно закріпилася думка, з убивчим лаконізмом сформульована З. Попадюком у табірних розмовах з М. Хейфецем: "З тієї четві-

рки одна Ліна Костенко лишилася поетом"» [9, с. 182]. Але ж історію не переробити й не пережити заново в інших, кращих умовах. Ось чому й піддавати митців осуду за подібне явище не варто, беручи до уваги умови тоталітарного режиму.

Не опускаючи руки в драконівських умовах письменникам виявлялося важко: численні самогубства у їхньому середовищі – тому підтвердження. Дмитро Павличко рятувався творчою працею до знемоги. Для дітей він написав прекрасну поему «Золоторогий олень». Видав збірку близьких для розуміння юних читачів віршів «Плесо». Також поет написав цикл високохудожніх віршів про Івана Франка – «Задивлений в будущину» (1986), власне, цикл, рівного якому в нашій національній літературі не існує. Прочитуємо невеличкий уривок із завершального вірша цієї книги, акцентуючи на урочистості й пафосі Павличкових слів: «Да святиться навіки всюдисущість Франкова / В палахливості думки, в не продажності слова, / В хлібі й небі знамена, в гарячіні ковадла, / В алфавіті корінні, в галузках абецадла, / Щоб були ми подібні до зорі на калині, / Щоб були ми потрібні споконвічно однині, / Щоб світило нам сонце справедливе й розумне, / Щоб були ми безсмертні від колиски до трумни. / Щоб ми, зглибивши Всесвіт, повертались додому, / Воскресали в народі, як весна, молодому!» [15, с. 527]. З усіх художніх біографій «Задивлений в будущину» Дмитра Павличка – найбільш високохудожня річ про І. Франка. На основі цього твору старшокласники у наш час і повинні вивчати життєпис Івана Яковича, бо ці вірші промовляють до серця і душі кожного реципієнта.

До речі, писати художні твори про великих, зокрема Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесю Українку в радянські часи було небезпечно: вимагалось вифантазувати обов'язковий соціалістичний ухил у свідомості «дожовтневих» митців навіть дуже далеких від політики, застосовувати класовий підхід до інтерпретації їхньої творчості. Відхід від поставлених прокрустових рамок розцінювався як «буржуазний націоналізм» з усіма його наслідками для «проскрибованого» літературознавця. Класика зробилася в корені викривленою, переформатованою лженас-тановами, а з цієї причини зумисно вже й не доступною своїм змістом. «Те, що колись було зрозуміло простому селянинові, який був вихований у традиційній духовній культурі і мав ключ до Шевченка, розумів, що Шевченко пише, то кандидати, доктори наук були цілковито глухі до тих моментів. Були виховані в глухому атеїстичному дусі. І вони ключ до Шевченка загубили. Біда не у тому, що були сфальсифіковані тексти – людина сфальсифікована, людина стала сліпою» [20, с. 8]. Ось таким чином із нації виймали душу (Михайло Сидоржевський).

Хто ж він – Дмитро Павличко? Єретик-відступник? Трибун-громовержець? Патріот? Але хіба тільки цими основними гранями його талант вичерпується? Ні! Аж ніяк! В українській радянській поезії після

Івана Франка до Дмитра Павличка не існувало такої витонченої, цікавої, художньо довершеної, водночас щирої і камерної інтимної лірики з чоловічого голосу, як у його збірці любовних поезій «Таємниця твого обличчя» (1974, 1979). Через два десятиліття Д. Павличко подарував українським читачам нову книжку любовних поезій – «Золоте ябко» (1998). Врешті, саме Д. Павличко й зробив найбільш влучний літературознавчий аналіз Франкового «Зів'ялого листя» у передмові до видання цієї поетичної драми: «Так гірко зневірятися, як Франко, може тільким такий вірою в майбутнє й любовю до життя могутній дух, як Франко. Герой "Зів'ялого листя" – можливо, найскладніша постать у всій Франковій поезії... Герой "Зів'ялого листя" не хоче бути рабом ні "божественних", ні земних обставин. Одначе, між крайніми виявами почуттів, між пожаданнями щастя і рішенням покинути катівню існування, він живе усіма можливими, закладеними в людині відчуттями туги за любов'ю, всіма прикрощами й скорботами, цими величними талантами трагічно закоханої душі» [13, с. 23 – 24], Стильові особливості Франкової збірки Дмитро Павличко окреслює метафорично; «Місце, яке здавалося плитким, обертається в плесо, дно поглиблюється, пропадає, і все це відбувається швидко й бурхливо, як в годину поводи» [13, с. 12]. Також Д. Павличко веде мову про триступеневий розвиток сюжету і паралельно – також триступеневий розвиток почувань ліричного героя, акцентує на трагедійності "Зів'ялого листя" в цілому, виокремлює три акти цієї ліричної драми. Ні для кого не секрет, що Франкове «Зів'яле листя» у своєму потужному гравітаційному полі й досі тримає книги сучасної найкращої чоловічої любовної лірики Миколи Вінграновського «Цю жінку я люблю» та Дмитра Павличка «Таємниця твого обличчя» й «Золоте ябко» – той світлий метафізичний горизонт, який на майбутнє призначений ще довго-довго, може, й століттями, жити своїм астральним сяйвом справжню українську любовну поезію, що робить жінку Жінкою, а чоловіка – Чоловіком.

Цілком свідомо ми також не ділимо Павличкову любовну лірику на твори платонічного замилювання обранкою та еротичну, оскільки такий поділ взагалі штучно фальшивий. «Цнотлива» любовна почуттєва сфера в поезіях Івана Франка, Павла Тичини, Максима Рильського (про Володимира Сосюру й говорити не доводиться – у більшості його інтимних віршів любовна жага виразно домінує, а деколи Володимир Миколайович рве всі табу, як липке павутиння, через що його ще за життя неодноразово не просто критикували, а безпощадно цькували) – аж ніяк не привід до ствердження, а скоріше навпаки – це поштовх до визнання у нібито платонічних текстах присутності еротичного начала. Втім, оскільки сьогодні висока, чиста, прекрасна еротика через засилля порнографії у всіх газетних кіосках вже сприймається далеко не адекватно, а з іншого боку, мало хто з українських читачів має можливість замилюва-

тися високоеротичним віршем М. Рильського «Поцілунок» («У темній гущині тебе я наздогнав») чи поезіями П. Тичини «На світанню» чи «Зоставайся, ніч настала», дозволимо собі нагадати не тільки хронотоп «втєчі-доганяння» розпаленим сексуальною жагою ліричним героєм обранки як яскраву прелюдію перед тілесними насолодами у першій поезії, а й виразно еротичні рядки з вірша молодого П. Тичини: «Підняла вона коліно – / щоб на камінь стати вище. / І таке в неї видно – / одірватися не можу. / Мов у пісні, Калевалі, / вітер в лоно їй повіяв, / зарожевів низу перса, / почорнів оте, що видно» [23, с. 186-187] («На світанню»). Ось вам і приручений компартійною ідеологією «цнотливий» Павло Григорович! Міг же він бути зовсім іншим, аніж себе переліпив опусом «Партія веде!». Міг, але, як справедливо наголошував Григійр Тютюнник, для літератури, як для жита і яблук, погода потрібна, а її не було в есересе-рищі ніколи.

Безперечно, гендерні стосунки, якими вони сформувалися в суспільстві з об'єктивних причин, взагалі унеможливають зіставлення і порівняння любовної чоловічої і жіночої лірики, адже це два різні світи відчужань і переживань, через що штучно протиставляючи або зводячи до одного знаменника жіночу еротичку з маскулінною, можна взагалі договоритися до абсурду, який цілком вкладається в тупикове запитання софістів: «Крокодил більше зелений чи довгий?». А ось погляд із задзеркалля, погляд жінки на чоловічу любовну лірику є дуже доречним, тим більше, що закоханий поет найчастіше веде мову не стільки про себе, скільки – і це насамперед – про свою обранку, тобто знову ж таки – жінку, а кому, як не жінці, знати, що саме вона переживає, будучи закоханою, Інша річ, що Оксана Забужко цілком справедливо наголошує, що чоловікам хочеться, аби жінки в процесі коїтусу відчували те, що чоловікам уявляється, хоч насправді їхні гіпотези далекі від істини. Значна частина віршів збірки «Золоте ябко» Дмитра Павличка – це враження зрілого чоловіка, котрий вже спізнав багато життєвих насолод, але не переситився й не став цинічним із банальної причини надто великого любовного досвіду: «Злочин не в тому, щоб любити кілька разів у житті, і не в тому заслуга, щоб любити лише раз: дорікати собі за перше й хвалитися другим – однаково смішно» [4, с. 287]. Світова література своїми шедеврами доводить, що спектральне поле чоловічого кохання не вичерпується Казановою і Дон Жуаном – власне, завжди залишається місце для Ромео і для Отелло Шекспіра, для Лукаша Лесі Українки й Івана Іскри Ліни Костенко. Врешті, іпостась Дон Жуана для Павличкового ліричного героя настільки ж відразлива, як і для Стендаля, котрий не побоявся видатися своїм землякам ущербним, даючи суто негативну чоловічу оцінку цьому типові коханця, нібито Дон Жуан нехтує всіма обов'язками, на великому ярмаркові життя виявляючись шахраюватим покупцем, який завжди бере і ніколи не платить, що Дон Жуан настіль-

ки безвідповідальний, що здатний підпалити місто, щоб приготувати для себе яйце [22, с. 218-415]. Щоправда, Хосе Ортега-і-Гассет, ведучи мову про інтимні почуття Стендаля в праці «Диво любові», узагальнив власні висновки, припускаючи, що подібне явище не поодинокі: «Ці люди постійно живуть під знаком випадкової закоханості. Їм не потрібно очікувати, поки заіскриться струмінь любові від певного об'єкта. Любячи, люблять саму любов, а той, кого люблять, стає тільки зачіпкою» [24, с. 133]. Неймовірні метаморфози чуттів закоханих митців.

У цілком відвертих поетичних рядках Д. Павличко як філігранний митець не переступає межі, що відокремлює пристрасть від хтивості, любовну жагу від розпусти й порнографії. Еротика в його поезіях філігранна: «Закричи з жалю до мене / Люто й зло, / Щоб моє життя натхненне / Ще жило, / Щоб виймав я – ти ж горіла! – / Біль солодкий з твого тіла, / Як бджоли жало» [14, с. 114] («Твої груди, наче свічі»); «Хочеш бути, як монашка, / Та чинити все опроть: / Цілувать голівку цвяшка, / Що заходить ніжно в плоть... / Хочеш... Я так само хочу / Мати лиш тебе одну – / Як чортицю, поторочу, / Монахиню і княжну» [14, с. 193] («Хочеш бути, як монашка»). Втім, у більшості високоеротичних поезій цього поета на повну силу розкрився не стільки текст, як підтекст. Натяк, художня деталь, останній мазок словесних світлотіней – і читач, вже опираючись на власні любовні враження, індивідуально домалює собі значно більше, ніж взагалі могло бути сказано, якби автор висловив усе й при цьому не залишив простору для читацької співтворчості: «Дико блиснули коліна, / Як зіниці хижака» [14, с. 36] («Мріє, наче сніг здалека»); «Цілунки стишені й неситі, / Полови сонячна луска; / Як пальми слід на антрациті, / на спині слід від колоска» [14, с. 69] («Акації. Бджолинні дзвони»); «Та доки бачиш ти мене очима / Заплющеними – я живу, живу...» [14, с. 106] («Візьми мене, як арфу, поміж ноги»); «...Коли жіноча плоть / Знадлива, та, що сонцеві ніколи / Не відкривається, мені сяйне, / Як та черемха в підкарпатській прірві» [14, с. 172] («Черемха»). І голі жіночі коліна, які змусили затремтіти все чоловіче ество, і колосок з копиці свіжої пшеничної соломи, що чітко відбився на плечі під час любовців, і заплющені очі коханої в момент найвищої тілесної насолоди, і неприродно біле тіло, бо завжди прикрите від ультрафіолету нижньою білизною, тому й асоціюється з вапняно-холодним цвітом черемхи над урвищем, – це спалахи у темряві, власне, те, що детонує в контексті й поза контекстом, як автономне, високе, людське й водночас божественне на всіх найвищих реєстрах.

Колористика, зорові, слухові, тактильні відчуття любовних переживань ліричного героя – це образ в образі, думка в думці, своєрідний логічний наголос у бездоганній мовленнєвій конструкції. Для прикладу досить взяти такий центр перетину плотських бажань ліричного героя двох досить різних віршів Д. Павличка, що несе саме ту виразну сексуа-

льну заангажованість (яка, до речі, в геніального Павла Тичини сфокусувався у феноменально виразну фразу «І такеє в неї видно – / одірватися не можу» [23, с. 186] («На світанню»)): «Богу дякував за те, / Що світило твоє лоно, / Наче ябко золоте» [14, с. 105] («Ти, мов яблуко з галузки»); «За лона орхідею, / За ноги, що стають / За спиною моєю / Крильми – і в світ несуть» [14, с. 110] («Я буду витрачати»). Окремо вважаємо за потрібне сказати про нюхові відчуття, але для цього мусимо зробити короткий відступ¹.

Мав рацію Гюстав Флобер, коли делікатно відслоняв таємницю авторського буття у тексті, заявляючи, що митець повинен бути присутнім у своєму творі, як Бог у Космосі: тобто бути всюдисущим, але невидимим. Чи не з цієї причини ліричний герой Дмитра Павличка – людина з плоті й крові, чоловік, від природи наділений пристрасстю й жагою, але водночас особистість із гранично великим духовним зарядом: тілесні переживання в нього ніколи не контрастують зі шляхетним ставленням до коханої. Кожен вірш, навіть із описом коїтусу, – це возведення коханої до титулу королеви, а не пониження її до статусу наложниці й рабині. За умови такого поштивого ставлення жінка у Д. Павличка – це таїна і диво (Чи не звідси бере початок поетика на диво вдалої назви – «Таємниця твого обличчя»?); ця потаємність, сакральність закладені не лише в зрілій коханці, розкріпаченій у виразних сексуальних сценах, здатній отримувати плотську насолоду й сповна давати її чоловікові.

Присутність зооморфізмів у віршах любовної тематики, на думку психоаналітиків, – ще одне яскраве підтвердження, що закоханий чоловік підсвідомо асоціює себе з первісним мисливцем, а кохану жінку – з бажаною здобиччю. І в поезії М. Рильського «Поцілунок» (очевидно, хрестоматійна назва не авторська, бо занадто надумано цнотлива при досить розкутому першому версі (рядку) вірша: «У темній гущині тебе я наздогнав...»), і в поезії Д. Павличка «За вивіркою золотою» чи «Я діяв напролом» йдеться про одне й те ж, тільки в першому випадку – прямо, відверто, в двох інших – на рівні підтексту. Супротив у коханні, як і під

¹Оскільки навіть у наш час не так просто придбати справжні, тобто концентровані французькі духи, я зраділа, коли натрапила на те, що довго шукала. Інша річ, що тонкий аромат високоякісного товару своїм основним відтінком несподівано вразив мене абсолютною відповідністю провокативній назві «Orgasme». Придбати, щоб користуватися парфумами, запах яких асоціювався з флюїдами «психічних струмів» тілесної пристрасності, звісно, зі зрозумілих причин я не наважилася. Проте прочитавши вірш Д.Павличка «Ти пахнеш, наче конюшина біла», я, колишнє сільське дитя, раптово згадала, що біла конюшина (в бабусиному селі її називали «горішком») пахла дуже подібно до тих французьких епатажних духів і водночас так, як раптово починає пахнути тіло розімлілої, майже п'яної від пестоців свого коханого жінки, коли вона готова до плотських любовців: «Тебе не бачив я, я тільки запах / вдихнув з твого гарячого плеча, / І в пахощів твоїх ласкавих залпах / Спізнав – ти жінка вже, а не дівча» [14, с. 120] («Ти пахнеш, наче конюшина біла»).

час полювання, мусить бути, оскільки без нього кохання прісне: «Програв би я той бій, / Хоч був я стрільчик бравий, / Якби не опір твій, / Благальний і ласкавий» [14, с. 197] («Я діяв напролом»). У Максима Рильського маємо подібне: «У темній гущині її я наздогнав. / Вона, вже лежачи серед пахучих трав, / Руками пружними од мене відбивалась. / Нарешті стишилась – і дивне диво сталось: / Уста, що і мене, і весь мій рід кляли, / Мов квітка багряна, до мене простягли / Свій келих, сповнений солодкої знемоги. / Натомлені з біги' струнки та дужі ноги / Білили мармуром під місяцем німим, – / І тихим голосом, охриплим та чудним, / Вона промовила: "Жорстокий переможче! / Упасти в цім бою для мене найдорожче!"» [25, с. 106] Але й протистояння недоречне, якщо воно понад міру, адже ще Стендаль писав, що хоча жінку недоступність і вкриває славою, та чоловіка принижує надто довга облога. Затяжний опір, врешті, обурює: «Чого вона тікала в пущу/ Від мене, ніби від хортів, / Таж я ту білку проклятущу / Лишень погладити хотів!» ») [14, с. 63] («За вивіркою золотою»).

Втім, любовні гендерні любовні стосунки значно складніші, ніж ті, що виникають між мисливцем і звіриною. Тут присутній третій, і, як в епілозі до «Фауста» Гете, цей третій – Бог, який дозволяє дияволу випробувати людську пару на силу її духовних почуттів, а не просто плотського злягання: «Вона просилася тихцем, / Неначе скаржилася Богу, / А я веселим топірцем / Перепиняв її дорогу. / Земля гула, м'яка й суха, / Як перевтомлені цимбали. / Не сотворили ми гріха, / А просто від кохання впали. / Я в серці чув небесний щем, / Але не відаю донині, / Хто там ховався за кущем, / Хто нас лякав о тій хвилині! / Хто там зчинив переполюх, / На діло дивлячись пошлюбне, / Чи то диявол був, чи Бог, / Чи то обидва били в бубни?» [14, с. 180] («Бджолиним гулом золотим»). В іншому вірші Д. Павличка – «Як ти лежала горілиць» – вгадувана на початку і явна в кінці твору присутність Господа лише спонукає закоханих до тілесної насолоди. Проте в читача й думки не зринає про те, що на першому місці для хлопця і дівчини не чистота духовного злиття, а фізична потреба: все природно, щиро, взаємно. Ерекція, до речі, у поезії «Як ти лежала горілиць» набирає настільки всеохоплюючої сили, що й природа сповна залучається до тілесно-любовної колізії: «Як ти лежала горілиць / На полонинськiм крутогорі, / Внизуліси стояли ниць, / Вгорі ницьма стояли зорі. / На білу грудь дививсь Господь / І думав, як це пощастило / Зліпити з глини людську плоть, / З ребра – божественне світило! / Та я в тобі любив земне, / і тiнь твоя в мені тремтіла, / Бо знав я, що ти ждеш мене / Всіма бруньками свого тіла. / Я поруч був. Я відгортав / Краї сорочки і спідниці. / Я серед запахущих трав / На грудях бачив дві суніці, / Дві ягоди із молоком, / Снагою внутрішньою ситі, / Пристигли в тіні під листком, / Росою на світанку вмиті. / Такі розкішні, як мені, / Малому ще **молокососу**, / Щовечора в липневi дні / Приносив тато мій з

покоусу») [14, с. 192]. Навіть зміщення, зумисний зсув часу з площини теперішнього в минуле, переміщення вже цілком зрілого героя – в його ж дитинство лише підкреслює і увиразнює сексуальну жагу коханців й чистоту найвищого плотського почуття.

Висновки. Поетична творчість Дмитра Павличка стала своєрідним містком між поезією старшого покоління (Павло Тичина, Максим Рильський, Володимир Сосюра) і шістдесятниками. Його «друге цвітіння» у 80-их – 2000-их роках допомогло поетові не просто висповідатися перед своїм народом за гріхи минулого, а й щиро покаятися. Катарсис Павличкової душі обернувся важливими й надзвичайно цінними творчими здобутками для всієї української літератури.

Література

1. Америка – світові: читайте Павличка: [переклад творів Дмитра Павличка в Америці] Дивослово. 2019. № 12. С. 54-57.
2. Астаф'єв, О. Твори Дмитра Павличка німецькою. *Всесвіт*. 2010. № 9 – 10. С. 245-247.
3. Бернадська, Н. І. Дмитро Павличко: основні віхи життя і творчості. *Українська література ХХ століття [Текст]*. Київ, 2006. С.199-203.
4. Вечные мысли о главном: Афоризмы. Санкт-Петербург: Издательство «Нева», 2005. 592 с.
5. Виступ Дмитра Павличка на саміті голів парламентів держав Центральної та Східної Європи у Варшаві. *Літературна Україна*. 2019. № 23-24. С. 2.
6. Гаврилович І. Стрілець сотні Спартана. Дмитро Павличко: «Моє життя склалося всіляко, та я не забув, де був... *Галичина*. 2019. № 17. С. 22-23.
7. Григорчук Микола. Полум'яна правда Павличка. Про Дмитра Павличка. Збірник статей. Київ: Видавничий центр «Просвіта», 2019. 1038 с. С. 830-848.
8. Жулинський Микола Відчайдушний голос українського болю. *Павличко Дмитро Вибрані твори у двох томах. (Бібліотека Української Літературної Енциклопедії: вершини письменства. Редкол. Зяблюк М. П. (голова) та ін.). Том перший: ВІРШІ. ПОЕМИ*. Київ: Всеукраїнське державне спеціалізоване видавництво «УКРАЇНСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ» імені М. П. Бажана, 2008. С. 5-25.
9. Забужко О. Жінка-автор у колоніальній культурі, або Знадоба до української тендерної міфології. *Забужко О. Хроніки від Фортінбраса: Вибрана есеїстика 90-х*. Київ: Факт, 1999. С. 152-193.
10. Мельничук Б. «...Мислитель, достойний продовжувач Івана Франка, каменяра нової доби»: [до 85-річчя видатного нашого поета Дмитра Васильовича Павличка]. *Дзвін*. 2014. № 9. С. 108-116.
11. Павличко Дмитро Вибрані твори у двох томах. (Бібліотека Української Літературної Енциклопедії: вершини письменства. Редкол. Зяблюк М. П. (голова) та ін.). Том перший: ВІРШІ. ПОЕМИ. Київ: Всеук-

- раїнське державне спеціалізоване видавництво «УКРАЇНСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ» імені М. П. Бажана, 2008. 608 с.
12. Павличко Дмитро Вибрані твори у двох томах. Бібліотека Української Літературної Енциклопедії: вершини письменства. Редкол. Зяблюк М. П. (голова) та ін.). Том другий: ПЕРЕКЛАДИ. Київ: Всеукраїнське державне спеціалізоване видавництво «УКРАЇНСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ» імені М. П. Бажана, 2009. 605 с.
 13. Павличко Дмитро З глибини душі. Франко Іван Зів'яле листя. Київ: Видавництво художньої літератури «дніпро», 1985. С. 5-28.
 14. Павличко Дмитро Золоте ябко. Київ: Видавництво «Основи», 1998. 207 с.
 15. Павличко Дмитро Покаянні псалми: Поезії. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2009. 880 с.
 16. Парандовский Я. Алхимия слова. Перевод А. Сиповича. *Парандовский Я. Олимпийский диск. Алхимия слова*. Перевод с польського С. Ларина, А. Сиповича. Москва: Издательство «Прогресс», 1982. С. 17-310.
 17. Про Дмитра Павличка: Збірник статей. *Упорядник і редактор Дмитро Пилипчук*. Київ: Видавничий центр «Просвіта», 2019. 1040 с.
 18. Радько Г. Сонетарій Дмитра Павличка в українському та світовому просторі. *Метаморфози в сучасній українській літературі [Текст]. За ред. П. Олеховської та ін.* Варшава – Івано-Франківськ, 2014. С. 203-220.
 19. Салига, Т. Слово про Дмитра Павличка. *Поетичний вступ до поеми «Мойсей» Івана Франка [Текст]. Уклад. Б. Якимович; вступ. сл. Т. Салиги; Редкол.: І. Вакарчук (голова) та ін.* Львів, 2001. С. 5-9. («Doctor Honoris Causa»).
 20. Сидоржевський М. Євген Сверстюк: «Загублено ключ до Шевченкової творчості». *Літературна Україна*. 2008. 11 грудня. С. 8.
 21. Слабошпицький, М. Осінь патріарха: [ювілей Дмитра Павличка]. *Літературна Україна*. 2019. № 35 – 36. С. 1, 6.
 22. Стендаль О любови. Перевод М. Левберг и П. Губера. *Стендаль Собрание сочинений в 5-и томах*. Т. 3. Москва: Издательство «Вече», 1995. С. 218-415.
 23. Тичина Павло Вітер з України. Київ: Видавництво «Український письменник», 1993. 270 с.
 24. Ткачук М. Лірика Івана Франка: До 150-річчя від дня народження І.Франка: Монографія. Київ: Видавництво «Слід знань», 2006. 296 с.
 25. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: у трьох книгах. *Упорядники: Василь Яременко (Україна), Євген Федоренко (США)*. Книга друга. Київ: Видавництво «Рось», 1994. 719 с.
 26. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: у трьох книгах. *Упорядники: Василь Яременко (Україна), Євген Федоренко (США)*. Книга третя. Київ: Видавництво «Рось», 1994. 687 с.

**DMYTRO PAVLYCHKO: “MY PEOPLE, MY CHILD
OF THE CLEAR-EYED...”****Olha Slonovska**

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;
76000, Ivano-Frankivsk, Scevchenko St., 57; tel. +380(342)752351
e-mail: olga.slonovska@ukr.net*

The biography of Dmytro Pavlychko is as interesting as his poetry. In 1945, Dmytro Pavlychko, who was barely 16 years old at the time, and several other teenagers of his age occasionally joined the UPA soldiers. Although the boys were not assigned combat missions, and their brother Petro and Spartan, a member of the Hundred, chased them away, urging them to go to school, it proved impossible to hide their connection to the Banderites after the war. For almost six months (from the fall of 1945 to the spring of 1946), the teenagers endured brutal torture and interrogation in Yabluniv and Stanislaviv prisons. Later on, the very young poet with a brilliant education and knowledge of several languages from gymnasium was always at much greater risk than the artists of the “Easterners” of his generation, including Vitalii Korotych, Borys Oliinyk, and even Ivan Drach or Vasyl Symonenko. At that time, Dmytro Pavlychko's biography was fully used in the criminal case of the “enemy of the nation.”

The success of the movie “The Dream” (1964) ensured Dmytro Pavlychko's immunity to a considerable extent, although he had many problems before that time, which explains the poet's numerous compromises with the Soviet government. His linguistic achievements from his gymnasium years guaranteed Dmytro Vasylovych the opportunity to read not only Mickiewicz in the original, but also to absorb the cultural heritage of other nations from the original sources, and in the 1990s came in handy for learning other languages and translating literature from Polish, Czech, Croatian, Slovenian, Hungarian, Serbian, Slovak, Romanian, Lithuanian, Latvian, Belarusian, Bulgarian, as well as French, English, Spanish, Portuguese, and several others. Pavlychko, a polyglot, proved to be a successful translator.

D. Pavlychko shrewdly believed that no enemy could conquer Ukraine. The reason for its insurmountability is its glorious history and powerful ancestors with their statesmanship and courage, national genetic pool, and freedom-loving soul. Among the cohort of the Sixties, the poet proved to be one of the most talented and creatively realized writers.

Key words: *poetry, screenplays, songs based on poems, patriotic lyrics, the test of fame, catharsis.*